

The use of peshkir patterns in beachwear as an example of Turkish hammam culture and hammam textiles

Bahar Yıldız¹, Suzan Tokgöz²

²Istanbul Nişantaşı University, Faculty of Art Design, İstanbul, Türkiye, ³Arkin University of Creative Arts and Design, Faculty of Arts, Kyrenia, Northern Cyprus.

ABSTRACT

Handicrafts evolved from everyday needs and have developed to become today's cultural phenomenon as works of art reflecting social emotions, tastes, and artistic understanding of the societies to which they belong. Traditional handicrafts, as unique accumulations of each culture, are the markers of the material and cultural heritage of societies. Hammam is among the common cultural heritages existing since ancient times and is an indispensable element shaping Turkish culture. Hammam culture gets more and more popular day by day. Exhibiting textiles in museums is vital for not only preventing the disappearance of valuable examples of cultural and traditional handicrafts but also transferring them to the present day. For this study, the examples of peshkirs in the Sadberk Hanım Museum and traditional Turkish hammam textiles exhibited in the II. Beyazıt Turkish Hammam museums were examined on-site. This study aims to revive hammam textiles, which are national cultural assets and works that have survived for hundreds of years, and bring them to the awareness of the new generations by emphasizing the importance of the interpretation of peshkirs as an artistic element by designers in the light of cultural and traditional values emphasizing in the textile and fashion design field. In the study, patterns, compositions, and motifs of the bath textiles and peshkirs, each of which bears different examples of handicrafts, were analyzed and their usage and technical features were examined. Then, designs were created based on the information and scientific data obtained. The study suggests the peshkir embroidery patterns of that period be combined with pattern designs in today's beachwear collections. In three different patterns designed for kimono, shorts, and blouse models, contemporary interpretations of fashion products were brought combined with cultural values. This ensured the globalization of designs, prevented them from becoming ordinary and evaluated research findings as design data.

KEYWORDS

Hammam, Turkish hammam textile, Peshkir pattern, Beachwear.

Introduction

In Anatolia, which hosted many civilizations with diverse cultures, hammams became widespread during the Ottoman period and were largely adopted by society. Besides cleansing, hammams also met the social needs of especially the women by serving as hubs where celebrations such as birth, marriage, and circumcision were held. As historical touristic places, hammams have been a focus of interest for Westerners and Turkish Hammam culture is becoming increasingly popular day by day. During the Ottoman period, the textiles and items used in hammams held special importance. Hammam textiles from that period are among the most elegant examples of handicrafts created by different handiwork techniques. Turkish handicrafts that have survived to the present day continue to attract great attention due to their superior craftwork features. As one of the products of cultural and traditional handicrafts, the peshkir should be passed down from generation to generation to prevent our values from disappearing over time in a modernized society.

With their unique features and hand embroidery decorations, traditional hand-woven hammam textiles such as peshkir exist only in museums today. The handicrafts that once thrived in Anatolia and have been forgotten over time should be interpreted to meet the needs of modern life and this revival will bring them to the light. To ensure the continuity of traditional heritage, peshkirs, and their embroidery can be combined with today's technological possibilities and incorporated into product designs in the fields of textile and fashion design. Despite the significant impact of globalization and modernization in the 21st century, handicraft products remain and will always be a focus of curiosity. The importance and awareness of sustaining our values may be conveyed to future generations through designs that can resonate with the current era.

In this study, hammam textiles, peshkirs, and their embroidery features were examined to demonstrate that peshkir embroidery can once again be aesthetic and functional in daily fashion. Understanding the culture of the region where these textiles originated and have been preserved will enable designers to develop ideas and create higher quality products while preparing original collections.

This study aims to create a resource for traditional Turkish handicrafts and to contribute to the field by presenting an example that can be used in design studies. The research was designed to address the need to make Turkish traditional motifs and patterns visible and widespread in textile and designing products based on our historical culture.

Method

For the purpose of this study, the Sadberk Hanım Museum and II. Beyazıt Turkish Hammam Museum, where samples are located, were visited to examine the peshkir and hammam textiles. The samples in these museums were observed and analyzed using qualitative research methods. The obtained data was synthesized with the information obtained from local and foreign sources to create the conceptual frame. As a result of the conceptual and descriptive process, a set of modern beachwear consisting of a kimono, shorts, and blouse was designed with three different patterns in accordance with the applied research method. Traditional peshkir motifs and textiles were incorporated in the designs.

Hammam

Eyice (1997, p. 430) states that the oldest equivalent of the word "Hammam" in Turkish is *munça* or *munçak*. The word hammam, derived from the Arabic root *hamm* (*hamem*) meaning "to heat; to be hot", means "a place that heats" and is used in the sense of "bathing place" (Eyice, 1997, p. 402). Anatolia is renowned for its multicultural geography, hosting many cultures over time, and the hammam is an example of this cultural diversity and interaction with Byzantine Empire and becoming a part of Anatolian culture with the conquest of Constantinople by the Ottoman Empire, hammam is one of the most popular elements of Turkish culture. Uluumay et al. (2015, p. 11) state in their study that the first example of today's hammams was built by the Romans, and the first example was the Stabio Bath in Pompeii.

From the ancient times of human history today, hammams have emerged in different civilizations. In the Roman period, hammams, served as an entertainment hub as well as a places for cleansing and, became very widespread. Hammams have a special place in the Islamic religion due to the importance of the cleanliness of the body. They have been an indispensable element, especially in the living spaces of the Turks (Eyice, 1997, p. 402). In his works, Eyice emphasizes that many public "hammam" were built in all the lands where the Ottoman state existed, and along with smaller private hammams in the palaces of the notables, large mansions, and houses of wealthy people. After the conquest of Constantinople, hammams were built there, too. The largest of these hammams, the "Çukur Hammam" next to

the Fatih Complex, was destroyed and its exact location cannot be determined today. No trace remains of the Azepler Hammam, which Mehmed II (Mehmed the Conqueror) built using Byzantine hammam architecture. The “Çemberlitaş Hammam” built by Mimar Sinan in 1584 is the first public hammam in Istanbul. The work of Yenice and other research sources indicate that most of the hammams built during the Ottoman period have not survived to the present day due to lack of maintenance over time.

Ottoman hammam had two different architectural plans “double baths” and “single baths”. Ottoman hammams have a cold hall (soğukluk) where clothes are changed, a warm hall (ılıklik) as a transitional space between changing rooms and hot rooms (sıcaklık) for preparing the bath, and a hot hall (sıcaklık) where the people are washed and where the göbek taşı (the massage platform) is located. The most important point that distinguishes the Ottoman hammam from Roman and Byzantine hammam is the lack of large pools other than thermal springs. This transition from a pooled layout to a basin-based was the result of the fact that the Islamic tradition found stagnant water dirty (Atasoy et al., 2015, p.20).

Hammams also served as socializing and freedom hubs for women during the Ottoman period. Women organized many activities such as bridal hammams, groom hammams, and circumcision hammams. The number of hammams that were actively used only for washing purposes has decreased over time. The social hubs of the past, hammams, are now primarily historical tourist attractions.

Image 1 An Ottoman lady going to the hammam with her black maid

Reference: Topçu E., 2010, p. 80

Image 2 A woman and her son going to the hammam

Reference: https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=346345001&objectId=3051336&partId=1 E.T.: 19.01.2023

Hammmam Items

Hammmam sets were of great importance to the women of the period. Hammmam items brought by hammmam visitors and the way they were displayed reflected the social class and so considered as objects of competition for women. Moreover, hammmam items with hand-made embroidery showed the level of the hand skills of their owners. Today, those magnificent hand embroideries can only be seen in museums or in the chests of family elders.

Hammam items were placed in velvet or cotton woven packs ornamented by dival. These packs contained a towel to be spread on the sofa, a sofa cover, a peshtemal, clogs, three towels with gold embroidery (for the head, back, and feet), a hammam bowl, a soap dish, a mirror, a comb, a headscarf to wrap around the head after washing, henna and rascal bowls, and sürmedans (kohl bowls). Men's packs contained items such as shaving items, soap, a mirror, a purse, and a washcloth.

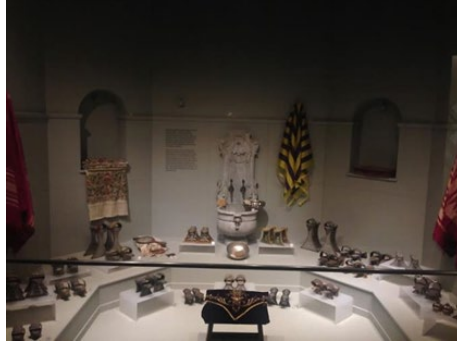

Image 3 Hammam items and textiles in Sadberk Hanım Museum

Reference: Sadberk Hanım Museum, 23.12.2018 Bahar Yıldız

Hammam Bag

Hammam bags, which have two types inner and outer, are fabrics in which hammam items are placed in the middle. Then, to create a bag, the corners of the fabrics are gathered together on the top and pinned or tied. In the book "II. Beyazid Turkish Hammam Culture Museum" (2015), it was stated that the inner bag was made of calico-type fabric, and the outer bag was made of kerchief, shawl, or velvet fabrics.

Image 4 Hammam Bag

Reference: Uluumay et al. (2009, p. 300)

The hammam bag in Image 5 is a 19th-century cotton fabric, 57x59 cm in size and four corners are decorated with floral motifs. Different floral motifs are embroidered with red, blue, and pink threads.

Image 5 Hammam Bag

Reference: II. Beyazid Turkish Bath Culture Museum, 2015, p.137

Sofa Cover

Made of thick woven fabric, usually colored and decorated with thick ribbons, sofa covers were spread over the sofas in the changing room of the hammams. According to the "History of Ottoman Hammam Textiles" section of the "Eski Tas Eski Hamam" exhibition catalog (Uluumay

et al. (2009)) written by Tezcan, these covers spread over the sofas were called "Hamam Döşeme Rahtı". Image 6 shows a 45x350cm white sofa cover from the 19th century.

Image 6 19th-century. White divan cover (TSM 8-638)

Reference: Koçak, 2015, p. 71

Peshtemal (Futa)

Peshtemal is a thin-woven textile used to cover the body in the hammam and while men wrap it over their waist down to the knees, women wrap it over their breasts down to the knees. Cotton, silk, and cotton-silk blended yarns are preferred in peshtemal. Silk peshtemals are called futa (Uluumay et al., 2009, p. 116). Image 7 shows a silk-woven hammam futa from the late 19th century or early 20th century.

Image 7 Ottoman silk woven hammam futa examples

Reference: Sadberk Hanım Museum 23.12.2018 Bahar Yıldız

Hamam Set

The Hamam set is a bundle consisting of a shirt, two macramas, and an upholstery. Image 8 shows a white cotton towel shirt belonging to Sultan Murad IV.

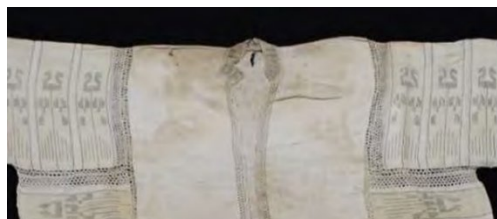

Image 8 White cotton towel shirt of Sultan Murad IV (1623-1640) (Front) TSM 13-476

Reference: Koçak, 2015, p. 69

In today's modern designs, these shirts are replaced by bathrobe designs with various fiber contents.

Peshkir

Peshkir is an example of traditional Turkish hand-woven and plain woven fabrics, woven from cotton, linen, and silk threads. The definitions and usage areas of peshkirs in different sources are as follows:

The Turkish Language Association dictionary defines “peshkir” as a towel mostly woven from cotton and as a large handkerchief-shaped linen or cotton cloth or napkin used for drying hands and eating (TDK, 1994, p. 603).

According to Barişta, a “peshkir” is a rectangular cover made of cotton or linen fabric decorated with borders at both ends and used for drying hands or face after washing. Peshkirs were also used to cover the knee like napkins (Barişta, 1999, p. 222).

Önder (1998, p. 158) describes “peshkir” as a specially woven knee and hand towel made of linen and cotton yarn. According to Önder, peshkirs are 50 cm wide, and 70-80 cm long, and the versions used during meals are long enough to circle the table (2-2.5m long) and embroidered and fringed at both ends. Peshkirs were embroidered on embroidery hoops with colored silk, silver, and silk threads. “The palace peshkirs” in Topkapı Palace” have much more ornamentation. In addition, Önder states that peshkirs were used as an individual or a group napkin to dry hands and face after washing hands, performing ablution, or finishing the meal.

In our cultural history, wipers such as macrame, peshkir, and towels were generally used for the same purposes with macrame and peshkirs being made of lint-free fabrics. Peshkirs have some varieties such as the narrow and long type called dolak and the smaller hand peshkirs. Peshkirs wrapped around the table to cover the knees of those sitting at floor tables were named after this function as Dolak (wrapper). Dolak was used at weddings, at sultan invitations, at the tables of wealthy people, and at public tables where people ate together. Hand peshkirs were smaller and embroidered on two short sides (Koçak, 2015, pp. 113-114).

Koçu (1996, p.169) defines makrama as destimal with embroidered edges and states that peshkir and towel were referred to as mahrama by the public. In some regions, peshkir was called decimal or yağlık among the public. The Turkish Language Association defines yağlık as a “large handkerchief”. Koçu (1996, p. 238) defines yağlık as “a cloth used for wiping lips and oily hands and served everyone at the table and handkerchiefs and napkins are also called as yağlık.”

Koçu (1996, p. 88) defines destimal as “yağlık, handcloth, something to wipe hands, peshkir”. He adds that destimals were carried in a pocket like a macrame (handkerchief) in daily life and used not only to dry the washed hands and faces but also wipe the sweat off the face. According to Koçu, destimals were woven from linen, raw silk (bürümcük), and cotton and after being embroidered with silk and gold thread at two ends, were given as a gift to loved ones.

The word peshkir first appears in the sources of the Anatolian Seljuk Period (Barişta, 1995, p. 158). The most beautiful examples of peshkirs were produced in the Ottoman period. Today, different towel designs replaced peshkirs in terms of usage areas. During the Ottoman period, peshkirs were sent as wedding invitations, given as gifts to the guests who participated in the wedding ceremonies, and decorated circumcision beds, bridal rooms, and coffee and food treats. Peshkirs were presented even as prizes in archery competitions.

Peshkirs are called “peshkir” when woven without pile and “towel” when woven with pile. Today, the development of the industry with the influence of technological developments caused peshkirs to be forgotten. Today, pile fabrics –towels– replaced the peshkirs. Peshkirs have many advantages such as quick drying, thin structure, lightness, and natural fiber content. Today, it may be inferred that peshkirs or the patterns used on peshkirs will enrich textile and fashion design products in terms of usage and aesthetics.

In recent years, peshtemals have been preferred as a beach item thanks to their advantages such as quick drying, lightness, and ease of use. Applying the traditional patterns and motifs on

the peshkirs on the peshtemals and beach products may help keep cultural values alive. Within this concept, peshkir decoration techniques are examined as follows.

Decoration techniques used in peshkirs

Barişta (1984, p. 1) defines embroidery as decorations made on felt, leather and various woven fabrics using threads such as linen, silk, cotton, wool and metal, and various needles. The traditional hand embroidery, which is performed by stretching the fabric with a frame or hoop and embroidering it with glitter, thread, and needle to create the same appearance on both sides (except for the mürver technique) is called "Turkish Embroidery" (Sain, 1994, p. 17). In peshkir ornaments, Turkish embroidery types are differentiated according to the type of fabric used and the characteristics of the pattern. Turkish embroidery types and technical characteristics are as follows:

Hesap İşi

The type of embroidery made by counting the fabric threads and creating the same appearance on both sides. Since the embroidery feature is based on the square principle, the thickness of the weft and warp threads must be the same.

Hesap İşi Needle Techniques

These are antika işi, susma işi, düz hesap iğnesi işi, verev hesap iğnesi işi, gözeme işi, ciğerdeli işi (Çetinkaya, 2007, s. 18-19). Susma işi has two types as sarma işi and civankaşı işi. Sequin-bead sewing, tel kırma, and ajour embroidery are used as auxiliary needle techniques in hesap işi.

Hesap İşi Antikası

The needle technique is used for cleaning fringe edges, which are quite common in Antep işi, hesap işi, ajour, and antikas. It is applied to fabrics whose threads with countable and threads that can be pulled to create a perforated appearance. The direction of the embroidery is from left to right and the hesap işi antikası which is applied as two mutual rows is called karşılaşmış antika, while the hesap işi antikası applied by darning is called gözenmiş antika (Köklü, 2002, p. 89).

Susma

This term refers to sarmas in various shapes. Various running waters and motifs are created with susmas. It is a needle technique enabling the creation of various shapes as squares, rectangles, and triangles (Köklü, 2002, p.102).

Sarma

In traditional Turkish embroidery, the sarma technique is used to make flowers, branches, and leaves. In a pattern, sarma can be applied individually or combined with another needle technique (Barişta, 1997, p. 120). Sarma can be created as straight or diagonal. Straight sarma is created by shifting the thread to the side to draw a right angle to the pattern center line. Diagonal sarma is created by shifting the thread to the side to draw a diagonal to the pattern center line (Çetinkaya, 2007, p. 19).

Düz Hesap İğnesi

Düz hesap iğnesi seems to be a simple process, but counting the threads to create a small shape and working them repeatedly to the right, left, up and down requires a lot of time and attention. In addition, changing the working direction from one leaf to another can create shadows spoiling the general appearance. For this reason, it is necessary to pay attention to the direction of movement during the process (Özcan, 1994, p. 87).

Verev Hesap İğnesi

Verev hesap iğnesi is extremely suitable for processing branches and similar forms (Özcan, 1994, p. 89). This technique is used to make pattern edges, branches, and points where the pattern hits the diagonal (Korkusuz, 1980, p. 316).

Ciğerdeldi

It is a needle technique frequently used in hesap işi. It is especially applied on fabrics with countable patterns such as points, grape clusters, seeds, scattering, flowers, and water. The both sides have the same appearance (Köklü, 2002, p. 93).

Gözeme

This technique is used in determining the boundaries of shapes in Turkish embroidery. In hesap işi, gözeme is used between straight and diagonal hesap iğneleri and in determining shapes whose boundaries are different from straight threads (Özcan, 1997, p. 74).

Characteristics Of The Hesap İşî Pattern

Among the three main motifs of Turkish embroidery works –floral, fruit, and tree– the most common one is floral. Tulips, carnations, roses, wild roses, hyacinths, crocus, water lilies, jasmine, tent flower, wheel of fortune, lilies, peach flowers, and pomegranate flowers are used in floral motifs of Turkish embroidery works.

While motifs such as rose, tulip, and hyacinth were mostly preferred in the Ottoman and Seljuk periods flowers were patterned together with leaves. The plane tree leaf was used as a common embroidery motif in the 16th and 17th centuries. In the embroidery works produced in the 18th century, roses, cypress, and pine trees were decorated with leaves.

In the works created by the hesap işî technique, various auxiliary needle techniques such as tel kirma, ajour, sequin, and bead sewing were also used to enhance the works in aesthetic terms.

Peshkir Examples

Among the examples examined in the museums within the framework of this study, it was observed that many different techniques were used to ornament the edges of the peshkir like corner, blind stitch, fringe, macrame, simple fringe, Kastamonu sheet tie knot, fringe twisting, fringe leave, needle lace, crochet lace, firkete lace and tatting (Köklü, 2002, p. 87-88).

Fringe is obtained by knotting or tying the warp threads protruding from the weaving edges after the fabric is removed from the loom and made of various threads, such as silk, cotton, and wool according to the type of weaving. The peshkir samples examined within the scope of the study show fringe and tassel edge cleaning techniques.

Image 9 Cotton woven peshkir

Reference: Atasoy et al., 2015, p. 124

Image 9 shows a 19th-century cotton woven peshkir 44.5x82 cm. The light cream-colored linen fabric has thin red crosswise borders woven into its middle. The curved branches are embroidered with rose and leaf motifs (Atasoy et al., 2015, p. 124).

Image 10 Cotton woven long-size peshkir

Reference: Atasoy et al., 2015:122

Image 10 shows floral motifs emerging from three pots embroidered on a thick 45x126cm linen fabric crosswise woven with colored silk threads and tel kirma technique. There are cypress trees coming out of a stylized root between the pots (Atasoy et al., 2015, p. 122).

Image 11 shows large strawberry and cherry motifs arranged alternately in fruit baskets on a 118x43 cm peshkir. The embroidery composition of the peshkir is highlighted by a high-footed sliced-edged basket whose contours are edged with kilaptan through diagonal sarma technique while the interiors are embroidered with pesent needle. White-colored kilaptan is wrapped in yellow thread to get a gilded appearance. The peshkir also features a border consisting of tiny flowers in a rectangular frame (Bilgi and Zambak, 2012, p. 224).

Image 11 Late 18th-century Ottoman peshkir, SHM 1664-İ.864

Reference: Bilgi and Zambak, 2012, p. 224

Image 12 shows three flower branch motifs arranged side by side on a 133x50 cm beige linen woven peshkir. The flower branches and long thin leaves are embroidered with the baliksirtı technique, the shaded pesent technique is used on the crown parts. The intertwined appearance in the embroidery is bordered by a thin running water motif consisting of arrowheads (Bilgi and Zambak, 2012, p. 236).

Image 12 Late 18th-century or early 19th-century Ottoman peshkir SHM 14983 – İ. 1450

Reference: Bilgi and Zambak, 2012, p. 236

Image 13 shows two flower bouquets consisting of roses, tulips, and small rosette flowers embroidered on a thick crosswise woven 44x128 cm linen fabric through the sim sarma technique with different colored silk threads (Atasoy et al., 2015, p. 123).

Image 13 Late 18th-century cotton woven wrap peshkir,

Reference: Atasoy et al., 2015, p. 123

Image 14 shows a 71x147 cm cotton woven hammam towel embroidered with a plant motif embroidered with yellow glitter. There is a fuchsia shape on slightly curved branches embroidered on both edges (Atasoy et al., 2015, p.109).

Image 14 19th-century cotton woven hammam towel

Reference: Atasoy et al., 2015, p.109

Image 15 shows a thick 38x128 cm crosswise woven linen fabric long-size peshkir with stylized floral motifs and bud pattern embroidered through tel kirma technique with colored silk threads (Atasoy et al., 2015, p. 123).

Image 15 Late 19th-century cotton woven wrap peshkir

Reference: Atasoy et al., 2015, p.123

Image 16 depicts a 183x82 cm peshkir on whose edges red roses with buds and blue bellflowers on branches are embroidered in a skipped order. Each flower branch embroidery is surrounded by large gilded leaves on its four edges. They are connected with small hooks and eyes from the leaf stems. In the repetitive arrangement of the composition, flower branches embroidered in different sizes and angles are arranged in the spaces between the motifs. The edge decoration of the towel consists of flowers and leaves hanging from the branches, extending in slices. While the flowers are shaded using the pesent technique, the gözeme is applied only to the large flowers and with the same color as the pattern. The towel has sparse fringes created through the sparse ajour technique (Bilgi and Zankak, 2012, p. 282).

Image 16 Late 18th-century Ottoman bath towel SHM 9529 – İ.557

Reference: Bilgi and Zambak, 2012, p. 282

Image 17 shows a crosswise woven 45x133 cm peshkir with stylized floral motifs embroidered on both edges. Silk threads of various colors are used on the handles made of black thread color (Atasoy et al., 2015, p.122).

Image 17 19th-century cotton woven long-size peshkir

Reference: Atasoy et al., 2015, p. 122

Peshkir Embroidery Patterns in Beachwear Designs; Print Design Collection Suggestion

Today, an increasing number of studies aim to introduce the cultural structure to new generations, preserve the cultural values, and keep them up to date by drawing inspiration from traditional handicrafts. This study seeks to reflect our cultural heritage in the designs by using unique traditional Turkish motifs representing our values and culture. Within this frame, the research data obtained and the inspiration from the works in II. Bayezid Turkish Hammam Culture Museum and Sadberk Hanım Museum were used in creating the designs.

In line with these purposes, the beach capsule collection proposal was prepared to develop product designs for embroidered peshkirs including a long kimono, a blouse, and shorts. The inspiration for the kimono design comes from the pattern form of the white cotton towel shirt belonging to Sultan Murad IV. This collection combines the superior features of the peshkir fabric such as quick drying and lightness with the magnificent aesthetic values of hand embroidery in harmony.

In the light of the information obtained within the scope of the research, three embroidery motifs were determined. The original form of the peshkir patterns was drawn using vector programs. Motifs were applied to the front and back surfaces of the designed beachwear products and are presented in detail below.

Application study-1

Image 18 Peshkir embroidery pattern design on kimono, blouse and shorts

The long-size peshkir pattern in Image 15 is placed on the front cup of the kimono, as shown in Image 18, in a running water motif shape, from neck to cuff. The blouse yoke is plain, and the pattern is scattered on the shorts.

Application study-2

Image 19 Peshkir embroidery pattern design on kimono, blouse and shorts

The embroidery pattern on the cotton woven long-size peshkir in Image 13 was used in the kimono, blouse, and shorts design in Image 19. The pattern is placed on the breast line on the front body, the sleeves of the kimono, and the sleeves of the blouse. This placement aims to emphasize the pattern. The peshkir embroidery pattern is placed on the front body breast line on the blouse and the front side of the shorts.

Application study-3

Image 20 Kimono, Peshkir embroidery pattern design on blouse and shorts

The cotton hammam towel pattern in Image 14 is placed in a pattern on the front body of the kimono, under the arms, and at the hem of the sleeves in Image 20. The pattern is placed around the collar on the front body of the blouse and the leg of the shorts.

Conclusion and Recommendations

Handicrafts have emerged and developed as production methods to meet the everyday needs of societies. As cultural elements, handicrafts have changed over time under the influence of environmental conditions and have become works of art reflecting the personality, emotions, and cultural characteristics of the society to which they belong. Preserving, protecting, and documenting valuable products that connect the past to the future is vital. Within this frame, museums may be considered the preservation and presentation hubs of humanity's common cultural heritage.

As a main traditional handicraft that makes Turkish culture unique, Turkish embroidery has enriched all the products on which it is used with its artistic and aesthetic value. In this study, peshkirs –one of the textile weaving products where traditional embroidery techniques are used– and the embroidery on them were examined in terms of patterns, motifs, and composition features. Within this frame, the hammam textile samples in the museums where Turkish handicrafts are exhibited were examined. Decoration techniques used on peshkirs and hammam towels were analyzed using pattern, color, and embroidery techniques.

The world-famous Turkish Hammam culture and the textiles used in Turkish hammams reflect the rich texture of Turkish handicrafts. Hammam textiles used for covering or drying the body after bathing are thin, light, and dry quickly. Hammam textiles owe their popularity to these healthful and comfortable characteristics. This study aims to transfer the potential of peshkirs, which have high traditional artistic value, to textile and fashion design products that align with today's trends.

Hammam culture has declined in popularity over time. This study suggests that the characteristics of peshkirs such as lightness, fine texture, and elegant patterns, can be used as design products in areas where people come into contact with water, such as beaches, saunas, and pools, for drying purposes. Within this frame, the study searched for ways of interpreting current life conditions, blending new fashion trends with peshkir fabrics and embroidery according to customer requests and bringing them back to light.

In addition to the qualified embroidery and aesthetic values of the peshkirs, the lifestyle of our culture can also be reflected in objects with new designs. In terms of reflecting traditional textiles to consumers with an innovative perspective with rich pattern examples, the use of functional and superior fabrics is of great importance. Designers and manufacturers have a vital role in ensuring the sustainability of our traditional handicrafts and the development of fashion design products by protecting basic functions.

Author Contribution Rates

The first author contributed to this study at a rate of 50% and the second author at a rate of 50%.

Conflict of Interest Declaration

Our article titled "The Use of Peshkir Patterns in Beachwear as an Example of Turkish Hammam Culture and Hammam Textiles" has no financial conflict of interest with any institution, organization, or person. There is also no conflict of interest between the authors.

Bibliography

- Atasoy, N., Yüzgüller, S., Tiryaki, A., & Çorum, B. (2015). II. Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi. Acar Basım ve Cilt San.
- Barışta, H. Ö. (1984). Türk İşleme Sanatı Tarihi. Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Barışta, H. Ö. (1998). Türk El Sanatları. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Barışta, H. Ö. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barışta, H. Ö. (1995, 25-26 Nisan), Selçuklu Dönemi İşlemeleri Üzerine, IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, Konya, S.Ü, Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Bilgi, H., & İdil, Z. (2013). Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Osmanlı İşlemeleri El Emeği Göz Nuru. Mas Matbaacılık.
- Koçu, R.E. (1996). Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü. Sümerbank Kültür Yayınları.
- Korkusuz, S. (1992). Nakış. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Köklü, H. (2002). El işlemeleri. Ya-Pa Yayınları.
- Önder, M. (1995). Peşkir Antika ve Eski Eserler Kılavuzu. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, F. (1994). Türk Nakışları Öğretim Yaprakları. Önder Matbaa.
- Uluumay, E., Şahin, M., Mert, H. İ., Eravşar, O., Alptekin, Ü., Şehitoğlu, E. & Tezcan, H. (2009). Eski hamam, eski tas. Haydaroğlu, M., Tekdemir, N. (Edt.), Hamam kültürü üzerine: Osmanlı Hamam tekstilinin tarihçesi içinde: (1st., pp.11-25, 113-125). Tofaş sanat Galerisi Yayınları-1, Yapı Kredi Yayınları. ISBN978-975-1700-7.
- Eyice, S. (1997). Hamam. [Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi]. Türkiye Diyanet Vakfı İSAM.
- Koçak, S. Ç. (2015). Osmanlı'dan Günümüze Havlu ve Günümüz Havlu Üretimi Üzerine Öneriler. [Sanatta Yeterlik Tezi, Haliç Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Türk hamam kültürü ve hamam tekstili örneği olarak peşkir desenlerinin plaj giyiminde kullanılması

Bahar Yıldız¹, Suzan Tokgöz²

¹İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sanat Tasarım Fakültesi, İstanbul, Türkiye, ²Arkın Yaratıcı Sanatlar ve Tasarım Üniversitesi, Sanat Fakültesi, Girne, Kuzey Kıbrıs.

ÖZET

Toplumların yaşam gereksinimlerinden meydana gelen el sanatları, geçmişten günümüze kadar gelişmiş, kültürel olgu haline gelmiştir. İhtiyaçlar doğrultusunda gelişen el sanatları, toplumsal duyguları, beğenileri ve sanat anlayışını içinde barındıran birer sanat eserleridir. Her kültürün kendine özgü birikimi olan geleneksel el sanatları, toplumların maddi ve manevi kültürel miraslarının canlı belgeleridir. İnsanlık tarihinin eski dönemlerinden beri var olan, kültür miraslarımızdan biri olan hamamlar, Dünya'ya ün salmış, kültürel yapımızın en önemli yansımalarından biridir. Kültürel ve geleneksel el sanatlarının değerli örneklerinin yok olmasını önlemek ve günümüze aktarımında müzelerde bulunan tekstillerin önemi büyüktür. Araştırmada, Sadberk Hanım Müzesinde bulunan peşkir örnekleri, II. Beyazıt Türk Hamam müzelerinde sergilenmekte olan hamam kültürümüz ve geleneksel hamam tekstilleri yerinde incelenmiştir. Bu çalışmada, geçmişten günümüze ulaşan, milli kültür varlıkları ve eserleri olan hamam tekstillerinin günümüz zamanında canlandırılması, yeni nesillerin bilinçlendirilmesi ve bu eserler hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmaktadır. Tekstil ve moda tasarım alanında, kültürel ve geleneksel değerlerin ışığında, peşkirin tasarımcılar tarafından sanatsal unsur olarak yorumlamalarının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, müze eserlerinden hamam tekstilleri ve her biri ayrı işçilikle işlenmiş peşkirlerin, desen, kompozisyon ve motif analizleriyle çalışmalar yapılarak, kullanım ve teknik özellikleri incelenmiştir. Konu ile ilgili edinilen bilgiler ve elde edilen bilimsel veriler sonucunda tasarımlar oluşturulmuştur. Döneme ait peşkir işleme desenleri, günümüz plaj giysi tasarımlarında, desen baskı tasarımları ile birlikte önerilmiştir. Çağdaş yorumlarla moda ürünlerinde birleşen kültürel değerler, tasarımların küreselleşebilme sürecinde kimono, şort ve bluz modelleri 3 farklı desen tasarımı ile bambaşka bir boyut kazandırılarak, tasarımların sıradanlaşmasının önüne geçilebilmesine katkıda bulunmak ve araştırma bulgularının tasarım verisi olması amaçlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Hamam, Türk hamam tekstili, Peşkir deseni, Plaj giyimi.

Giriş

Birçok uygarlığın yaşam sürdüğü, çok yönlü mirasa sahip coğrafyamızda hamamlar Osmanlı döneminde yaygınlaşmış, toplum tarafından benimsenmiştir. Doğum, evlilik ve sünnet gibi kutlamaların gerçekleştirildiği kadınların sosyalleşme ve eğlence mekânları olarak toplumsal ihtiyaçlara cevap vermiştir. Turistlik tarihi mekânlar olarak, Batılıların Türk Hamam kültürüne olan ilgisi ve merakı devam etmiş, geçmişten günümüze turistlerin uğrak yeri olmuştur. Osmanlı döneminde hamamda kullanılan tekstillere ve eşyalara ayrı bir önem verilmiştir. Hamam tekstillerinde muhteşem el emeği göz nuru işleme teknikleri kullanılarak dönemin en güzel eserleri olan hamam tekstilleri oluşturulmuştur. Günümüze ulaşan el sanatlarımız, sahip olduğu üstün zanaat özellikleri ve gösterdiği işçilik bakımından büyük ilgi uyandırmaya devam etmektedir. Kültürel ve geleneksel el sanatları ürünü olan peşkir, kuşaktan kuşağa aktarılmaya, değerlerimizin modernleşen toplumda zamanla yok olmasının önüne geçilmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Özgün özelliklere sahip geleneksel el dokuması olan hamam tekstili peşkir, el işlemleri ile süslenmiş olan bu eserler günümüzde sadece müzelerde görülebilmektedir. Coğrafyamızda yaşamış, zamanla unutulmuş el becerilerinin gün yüzüne çıkarılarak canlandırılmasında, modern hayatın ihtiyaçların karşılayacak şekilde yorumlanması önemlidir. Geleneksel mirasın devamlılığı için peşkirler ve peşkir üzerindeki işlemler günün teknolojik olanakları ile birleştirilerek tekstil ve moda tasarımı alanında ürün tasarımlarında kullanılabilir. 21. yüzyıl küreselleşme ve modernleşmenin etkisi büyük olmasına rağmen geleneksel el işi ürünleri her zaman merak odağı olmaktadır. Gelecek kuşaklara doğru bir yönlendirilme ile değerlerimizi zamana uygun tasarımlarla sürdürebilmenin önem ve bilincini aktarmak gerekmektedir.

Bu araştırmada hamam tekstilleri, peşkirler ve kullanılan işleme özellikleri incelenmiştir. Moda kavramı ile peşkir işlemlerinin, günlük yaşamda yeniden estetik ve işlevsel olabileceği belirtilmektedir. Yaşadığı coğrafyanın kültürünü anlamak, özgün koleksiyon hazırlama sürecinde, tasarımcıların fikirleri geliştirerek ve daha nitelikli ürünler oluşturmalarını sağlayacaktır.

Bu çalışma, geleneksel Türk el sanatları için bir kaynak oluşturmayı ve tasarım çalışmalarında kullanılabilecek bir örnek sunarak alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Tarihsel kültürümüze dayanan, tekstil ve tasarım ürünlerinde geleneksel motif ve desenlerimizin görünür olması ve yaygınlaştırılması gereği düşünülerek araştırma tasarlanmıştır.

Yöntem

Çalışmanın amacına yönelik olarak, peşkir ve hamam tekstillerinin incelenmesi için örnek ürünlerin olduğu Sadberk Hanım Müzesi, II. Beyazıt Türk Hamam müzeleri ziyaret edilmiştir.

Burada bulunan eserlere nitel araştırma yöntemi doğrultusunda gözlem ve belge analizi yapılarak özellikleri incelenmiştir. Yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilen bilgiler ile bu veriler sentezlenmiş ve kavramsal yazım oluşturulmuştur. Kavramsal ve betimsel süreç sonucunda uygulamalı araştırma yöntemi ile kimono, şort ve bluz modelleri 3 farklı desen tasarımı ile modern plaj giysisi tasarlanmıştır. Tasarımlarda geleneksel peşkir motif ve tekstillerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Hamam

Eyice (1997, s. 430) "Hamam" kelimesinin Türkçe'deki en eski karşılığının munça veya munçak olarak ifade etmektedir. Arapça'da "ısıtmak; sıcak olmak" anlamındaki hamm (hamem) kökünden türeyen hamam kelimesinin sözlük anlamı "ısıtan yer" demek olup "yıkama yeri" anlamında kullanılmaktadır (Eyice, 1997, s. 402). Birçok uygarlığın coğrafyamızda yaşam sürdüğü bilinmektedir, bunun sonucu olarak çok kültürlülük meydana gelmiştir. Kültürel çeşitlilik ve etkileşimin bir örneği olan hamamlar, Yunan İmparatorluğundan, Bizans dönemlerine ve İstanbul' un fethiyle Osmanlı ve Anadolu kültüründen dünyaya yayılan, günümüze kadar gelen süreçte ise Türk Hamam'ı olarak ün salmıştır. Uluumay vd. (2015, s. 11) çalışmasında, bugünkü hamamların ilk örneğinin Romalılar tarafından yapıldığını ve ilk örneğin Pompei'de Stabio Hamamı olduğunu ifade etmektedir.

İnsanlık tarihinin eski dönemlerinden günümüze kadar farklı uygarlıklarda hamamlar oluşturulmuştur. Roma döneminde yıkanmanın dışında eğlence karakterini alan hamamlar çok yaygınlaşmıştır. İslam dininde vücut temizliğine önem verilmesi sebebiyle hamamların ayrı bir yeri bulunmaktadır. Özellikle Türklerin yaşam yerlerinde vazgeçilmez unsur olmuştur (Eyice, 1997, s. 402). Eyicenin yazdığı kaynaklarda; Osmanlı devletinin varlığını sürdürdüğü bütün topraklarda çok sayıda umumi "hamam" inşa edildiği ve bu hamamların dışında ayan saraylarında, büyük konaklarda, varlıklı kişilerin evlerinin yanında küçük ölçüde özel hamamlarda yapıldığı bilgisine ulaşmaktadır.

İstanbul'un fethinden sonra da hamam yapımına devam edilmiştir. Yapılan hamamların arasında en büyük olan ve günümüzde tam yeri tam tespit edilemeyen Fatih Külliyesi yanındaki "Çukur Hamam" yok edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in Bizans hamam mimarisinden yararlanarak yaptırdığı Azepler Hamamı'nın izi kalmamıştır. Nurbanu Sultan'ın 1584 yılında Mimar Sinan'a yaptırdığı "Çemberlitaş Hamamı" halka açık ilk hamamdır. Yenice'nin bizlere aktardığı bilgiler ve diğer araştırma kaynaklarında Osmanlı döneminde yapılan birçok hamamın zamanla bakımlarının yapılmaması sebebiyle günümüze ulaşmadığıdır.

Osmanlı hamamları "çifte hamam" ve "tek hamam" olmak üzere iki farklı mimari plana sahiptir. Osmanlı hamamları *soğukluk*, kıyafetlerin değiştirildiği alan, *ılıklik*; soyunmalık ve sıcaklık arasında bir geçiş mekânı olan ve vücudun hamama hazırlandığı, *sıcaklık* ise; hamamlarda yıkanılan, göbek taşının bulunduğu en sıcak bölümdür. Osmanlı hamamlarını Roma ve Bizans hamamlarından ayıran en önemli nokta, kaplıcalar dışında büyük havuzlara yer verilmemesidir. İslam geleneğindeki durgun suyun kirli olduğu düşüncesine bağlı olarak havuzlu düzenden kurnalı yıkanmaya geçilmiştir (Atasoy vd., 2015, s.20).

Osmanlı döneminde kadınlar için sosyalleşme yeri olan mekân hamamlar, kadınların en özgür oldukları yerlerdir. Komşuları ile bir araya gelip sosyalleşen kadınlar, gelin hamamı, damat hamamı, sünnet hamamı gibi birçok etkinlik yapmıştır. Aktif olarak sadece yıkanma amaçlı kullanılan hamamların sayıları zamanla azalmıştır. Tarihi süreçte sosyalleşme alanı olan hamamlar günümüzde sadece turistik ve tarihi gez amaçlı kullanılmaktadır.

Görsel 1 Bir Osmanlı hanımı, siyahi halayığı ile birlikte hamama giderken

Kaynak: Topçu E., 2010, s. 80

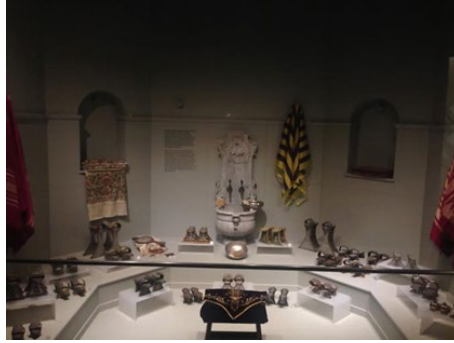
Görsel 2 Hamama giden kadın ve oğlu

Kaynak: https://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?assetId=346345001&objectId=3051336&partId=1 E.T.: 19.01.2023

Hamam Malzemeleri

Hamam takımları dönem kadınları için büyük bir öneme sahiptir. Hamama gelenlerin getirdiği hamam malzemeleri, sergilenme biçimleri sosyal tabakayı yansıtarak kadınların rekabet objeleri olmuştur. Bununla birlikte El emeği göz nuru işlemelere sahip hamam malzemelerini sunan kadınlar kendi el becerilerini göstermekteydiler. Günümüzde ise muhteşem el işlemlerini sadece müzelerde ya da aile büyüklerinin sandıklarında saklanması ile görülmektedir.

Hamam malzemeleri, dival işi işlenmiş kadife kumaştan ya da pamuklu dokuma bohçaların içine konulurdu. Bu bohçaların içinde, sedir üstüne yayılan havlu, sedir örtüsü, peştamal, nalın, sırma işli üç parça havlu (baş, sırt ve ayak için), hamam taşı, kıldanlık (sabunluk), ayna, tarak, yıkandıktan sonra başa sarmak için tülbent, kına ve rastık tasları, sürmedanlar gibi eşyalar bulunmaktaydı. Erkek bohçalarında ise tıraş malzemeleri, sabun, ayna, kese, lif gibi eşyaların bulunduğu bilgisine kaynaklarda rastlanmaktadır.

Görsel 3 Sadberk Hanım Müzesi hamam malzemeleri ve tekstilleri

Kaynak: Sadberk Hanım Müzesi, 23.12.2018 Bahar Yıldız

Hamam Bohçası

İç ve dış olmak üzere iki çeşidi olan hamam bohçaları, orta kısmına hamam eşyalarının konulduğu ve çapraz biçimde karşılıkları üst üste getirilerek, iğnelenen ya da bağlanan kumaşlardır. "II. Beyazid Türk Hamam Kültürü Müzesi" kitabında (2015), iç bohça patiska cinsi kumaştan, dış bohça ise yazma, şal ya da kadife kumaşlardan yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Görsel 4 Hamam Bohçası

Kaynak: Uluumay vd., 2009, s. 300

Görsel 5' teki hamam bohçası 19. yy. pamuklu dokuma, 57x59 cm ebatlarında dokumanın dört köşesi çiçek motifleri ile bezelidir. Farklı çiçek motifleri kırmızı, mavi, pembe renkli ipliklerle işlenmiştir.

Görsel 5 Hamam Bohçası

Kaynak: II. Beyazid Türk Hamam Kültür Müzesi, 2015, s.137

Yaygı Sedir Örtüsü

Hamamların soyunmalık bölümünde, sedirlerin üzerine yayılan kalın dokuma kumaştan yapılmış, genellikle renkli ve kalın şeritlerle bezeli örtüdür. Döşemelerin üzerine sermek için kullanılan bu örtülere "Hamam Döşeme Rahtı" olarak adlandırıldığına Uluumay vd. (2009) yazdığı "Eski Tas Eski Hamam" sergi kataloğu kitabında Tezcan'ın "Osmanlı Hamam Tekstilinin Tarihçesi" bölüm yazısında yer verilmiştir. Görsel 6, 19. yy.'a ait 350 cm uzunluk ve 45 cm genişlikteki beyaz sedir örtüsüdür.

Görsel 6 19. yy. beyaz sedir örtüsü (TSM 8-638)

Kaynak: Koçak, 2015, s. 71

Peştemal (Futa)

Hamamda örtünmek için kullanılır, ince dokuma kumaştan yapılan peştemal, erkeklerde belden diz altına kadar kadınlarda ise göğüs üstünden dize kadar kuşanılır. Pamuk, ipek ve pamuk-ipek karışımı iplikler tercih edilmiştir. İpek peştemallere futa denir (Uluumay vd., 2009, s. 116). Görsel 7'de 19. yy. sonu 20. yy. başı ipekli dokuma hamam futası görülmektedir.

Görsel 7 Osmanlı, ipekli dokuma hamam futası örnekleri

Kaynak: Sadberk Hanım Müzesi 23.12.2018 Bahar Yıldız

Hamam Rahtı

Kaynaklarda “hamam raht”, bir gömlek, iki makrama ve döşemelikten oluşan hamam takımıdır. Görsel 8’ de Sultan IV. Murad’a ait beyaz pamuktan havlu gömleği görülmektedir.

Görsel 8 Sultan IV. Murad’ın (1623-1640) beyaz pamukludan havlu gömleği (Ön) TSM 13-476

Kaynak: Koçak, 2015, s. 69

Günümüz modern tasarımlarda, bu gömleklerin yerini farklı lif içeriğine sahip kumaş kaliteleri ile yapılmış bornoz tasarımları aldığı görülmektedir.

Peşkir

Geleneksel el dokumalarımızdan biri olan peşkir, bez ayağı dokuma grubunda yer almaktadır. Pamuk, keten ve ipek iplikler ile dokunmaktadır. Peşkir tanımına bakıldığında, farklı kaynaklarda bulunan açıklamalar ve kullanım alanı özellikleri şu şekildedir:

Peşkir, Türk dil kurumu sözlüğünde; çoğunlukla pamuk ipliğinden dokunan havlu olarak ve el kurulan, yemek yerken kullanılan, büyük mendil biçiminde keten veya pamuk bez, peçete olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1994, s. 603).

Barişta’ya göre peşkir; iki ucu bordürle bezenmiş, pamuk veya keten dokuma kumaştan yapılmış, elleri ya da yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için hazırlanmış, dikdörtgen örtülerdir. Ayrıca peşkirlerin peçete gibi dize örterek de kullanıldığı bilinmektedir (Barişta, 1999, s. 222).

Önder (1998, s. 158) ise peşkiri, keten ve pamuk ipliğinden özel olarak dokunan diz ve el havlusu olarak açıklamaktadır. Peşkir ebatları 50 cm eninde, 70-80 cm boyunda, yer sofrası için 2-2,5m uzunluğunda sofranın çevresini dolanan, iki ucu işlemeli ve saçaklı olarak tanımlamaktadır. Peşkir işlemleri renkli ibrişim, sırma ve ipek ipliklerle gergeflerde yapılmaktadır. Topkapı sarayında “saray peşkirleri” incelendiğinde daha süslü olduğu görülmektedir. Ayrıca Önder peşkir tanımlamasında, el yıkandıktan, abdest alındıktan sonra el ve yüzün kurulması için, yer sofrasına oturduktan sonra tek tek veya toplu peçete olarak da kullanıldığını ifade etmektedir.

Kültür tarihimizde makrama, peşkir ve havlu gibi sileceklerin genellikle aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Makrama ve peşkirler genelde havsız dokumalardır. Peşkirlerin dolak denilen dar ve uzun cinsinden daha küçük olan el peşkirlerine kadar çeşitleri vardır. Peşkirler, yer sofralarında oturanların dizlerini örtecek şekilde sofranın etrafında dolanır ve ismini de dolak olarak bu işlevinden alır. Dolak halkın toplu olarak yemek yediği, düğünlerde, padişah davetlerinde, varlıklı kesimin sofralarında kullanıldığı gibi halk sofralarında da kullanılmıştır. El peşkirleri ise daha küçük olup iki kısa kenarı işlidir (Koçak, 2015, s. 113-114).

Koçu (1996, s.169) makramayı, kenarları işlemeli destimal, peşkir ve havluyu halk ağzında mahrama olarak kullanıldığını tanımlamaktadır. Bazı yörelerde peşkir, halk arasında destimal, yağlık gibi farklı söylemleri de bulunmaktadır. Türk dil kurumu yağlığı; “büyük mendil, çevre” olarak tanımlamaktadır. Koçu (1996, s. 238) yağlığı “dudakları ve yağlı elleri silmeye mahsus bez ki sofralarda herkesin önüne konulur, el bezi, peçete ile mendile, çevreye de yağlık denir” ifadeleri ile tanımlamaktadır.

Koçu (1996, s. 88) destimali, yağlık, elbezi, el silecek şey, peşkir olarak açıklamaktadır. Ayrıca günlük hayat içinde makreme (mendil) gibi üstte taşındığını ve sadece yıkanan eli yüzü kurulamak için değil, yüzün terini silmek içinde kullanıldığı ifadesi ile tanımlarken destimallerin;

genellikle keten, ham ipek (bürüncük) ve pamuktan dokunduğunu, iki ucunun ipek ve sırma ile işlenerek hediye olarak verildiğini anlatmaktadır.

Anadolu Selçuklu Dönemi kaynaklarında ilk peşkir kelimesine rastlanmaktadır (Barışta, 1995, s. 158). Peşkirlerin en güzel örneklerine Osmanlı döneminde rastlanmıştır. Günümüzde farklı kullanım yerleri ve tasarımlara sahip havlular kullanılmaktadır. Osmanlı döneminde peşkir, düğün davetiyesi olarak gönderilen, düğünde emeği geçenlere hediye, sünnet yatakları, gelin odalarının, kahve ve yemek ikramlarının süsü olmuştur. Ayrıca okçuluk yarışmalarında ödül olarak verilmiştir.

Bu kadar farklı tanımlamaya sahip olan peşkir, havlı olarak dokunduğunda "havlu", "havsız" olarak dokunursa peşkir adını almaktadır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle sanayiinin ön plana geçtiği günümüzde, geleneksel, el emeği ve köklü kültürümüzün önemli bir parçası olan peşkirlerin artık kullanılmadığı görülmektedir. Peşkir yerine günümüzde havlı dokumalar yani havlular kullanılmaktadır. Peşkirlerin çabuk kuruma özelliği, ince, yapısı, düşük gramaj ile hafifliği ve doğal lif içermesi gibi birçok olumlu özelliği bulunmaktadır. Günümüzde peşkirlerin veya peşkirde kullanılan desenlerin tekstil ve moda tasarım ürünlerinde hem kullanım hem de estetik bakımdan zenginlik kazandıracağı görülmektedir.

Son yıllarda plajlarda çabuk kurumaları, hafif oldukları ve kullanım kolaylığı sağlaması bakımından peştemaller kullanılmaktadır. Kullanılan peştemaller ve plaj ürünlerinde peşkirler üzerinde uygulanmış olan geleneksel desenlerin, motiflerin kullanılmasının kültürel değerleri yaşatması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu anlayış çerçevesinde peşkir süsleme teknikleri açıklanmıştır.

Peşkirlerde Kullanılan Süsleme Teknikleri

Barışta (1984, s. 1) işlemeyi; keten, ipek, pamuk, yün, metal gibi iplikler ile uygulama biçimlerini çeşitli iğneler kullanarak keçe, deri ve farklı dokuma kumaşlar üzerine yapılan bezemeler olarak tanımlamıştır. Kumaşa çizilen desen, gergef veya kasnak ile gerilerek kumaşlar üzerine; sim ve iplik, iğne ile işlenen, mürver tekniği dışında tersi ve yüzü aynı görünüşte olan geleneksel el işleme çeşidine "Türk İşi" denilmektedir (Sain, 1994, s. 17). Peşkir süslemelerinde, Türk işi işleme çeşitleri kullanılan kumaş türü ve desen özelliklerine göre belirlenmektedir. Türk işi çeşitleri ve teknik özellikleri aşağıda açıklanmıştır:

Hesap İşi

Kumaş ipliği sayılarak yapılan, tersi ile yüzü aynı görünüşte olan işlemlere hesap işi denir. İşleme özelliği kare esasına dayandığı için atkı ve çözümlü iplik kalınlıklarının aynı olması gerekmektedir.

Hesap İşi İğne Teknikleri

Antika işi, susma işi, düz hesap iğnesi işi, verev hesap iğnesi işi, gözeme işi, ciğerdeldi işidir (Çetinkaya, 2007, s. 18-19). Susma işi sarma işi ve civankaşı işi olarak iki çeşittir. Pul-boncuk dikme, tel kırma ve ajur işlemleri hesap işinde yardımcı iğne teknikleri olarak kullanılmaktadır.

Hesap İşi Antikası

Antep işi, hesap işi, ajur ve antikalarda oldukça sık rastlanan saçak kenarların temizlenmesinde de kullanılan bir iğne tekniğidir. İplik sayılabilen kumaşlara uygulanır, delikli görünüm oluşturmak için ipler çekilerek işlenebilmektedir. İşleme yönü soldan sağa doğru uygulanmaktadır, hesap işi antikası karşılıklı iki sıra halinde uygulandığında karşılaşmış antika, gözenerek uygulandığında ise gözenmiş antika adını almaktadır (Köklü, 2002, s. 89).

Susma

Çeşitli biçimlerde yapılmış sarmalardır. Susmalar ile çok çeşitli su ve motifler oluşturulur. Kare, dikdörtgen, üçgen gibi şekiller yapılabilen bir iğne tekniğidir (Köklü, 2002, s.102).

Sarma

Geleneksel Türk işlemlerinde çiçeklerin, dalların ve yaprakların yapılmasında sarma iğne tekniği uygulanmaktadır. Bir desende sarma, yalnız ya da farklı iğne tekniği ile birlikte uygulanabilir (Barışta,1997, s. 120). Sarma düz ve verev sarma olarak iki şekilde yapılabilir. Desen orta çizgisine dik açı oluşturacak şekilde yana iplik kaydırılarak batış ile düz sarma oluşturulmaktadır. Verev sarma ise desenin orta çizgisine verev şekilde batışlarla yana iplik kaydırılarak oluşturulmaktadır (Çetinkaya, 2007, s. 19).

Düz Hesap İğnesi

Düz hesap işi, işlem olarak çok basit görünür ancak bir küçük şekil oluşturmak için iplikler sayılarak defalarca sağa, sola, yukarıya ve aşağıya doğru işlemek oldukça uzun zaman ve dikkat gerektirmektedir. Ayrıca bir yapraktan ötekine işleme yönünden değişmesi, genel görünümü bozacak nitelikte gölge oluşturabilmektedir. Bu nedenle, işleme sırasında gidiş yönlerine dikkat etmek gerekmektedir (Özcan, 1994, s. 87).

Verev Hesap İğnesi

Verev hesap iğnesi, dal ve benzeri formları işlemek için son derece uygundur (Özcan, 1994, s. 89). Bu iğne, desen kenarı yapmada, dal çalışmalarında ve desenin vereve isabet eden yerlerinde kullanılmaktadır (Korkusuz, 1980, s. 316).

Ciğerdeldi

Hesap işinde sıklıkla kullanılan bir iğne tekniğidir. Özellikle desenlerde; puan, üzüm salkımı, tohum, serpme, çiçek, su gibi motifleri işlemeye sayılabilen kumaşlar üzerinde uygulanır. Tersî ve yüzü aynı görünümündedir (Köklü, 2002, s. 93).

Gözeme

Türk işinde, şekillerin sınırlarını belirlemede, hesap işinde ise düz ve verev hesap iğnelerinin arasında ve sınırı düz iplik olmayan şekillerin belirlenmesinde kullanılmaktadır (Özcan, 1997, s. 74).

Hesap İşî Desen Özelliği

Türk işlerinde kullanılan başlıca üç motif görülmektedir; çiçek, meyve ve ağaçtır, en çok kullanılan çiçek motifleridir. Lale, karanfil, gül, yabani gül, sümbül, çiğdem, nilüfer, yasemin, çadır çiçeği, çarkı felek, zambak, şeftali çiçeği ve narçiçeği desenleri bulunmaktadır.

Osmanlı ve Selçuklu döneminde gül, lale, sümbül gibi motifler tercih edilirken, çiçekler yapraklar ile birlikte desenlendirilmiştir. Çınar yaprağı, 16. ve 17. yy.'da yapılan işlemlerde, başlı başına bir süsleme motifi olarak kullanılmıştır. 18. yy.'da ise yapraklar ile süslenmiş güller, Selvi ve çam ağaçları görülmektedir.

Hesap işi tekniği ile yapılan ürünler, özelliklerine göre çeşitli yardımcı iğne teknikleri de kullanılmaktadır. Tel kırma, ajur, pul ve boncuk dikimi gibi iğne teknikleri, ürünlerin daha estetik görünmesini sağlamaktadır.

Peşkir Örnekleri

Peşkir kenarlarında birçok farklı teknik kullanıldığı bilinmekte ve incelenen müze eserlerinde gözlenen teknikler; köşe, baskı dikişi, püskül, makrome, basit saçak, Kastamonu çarşaf bağlama düğümü, saçak bükerek, saçak bırakarak, iğne oyası, tığ danteli, firkete oyası ve mekik oyası vb. kullanılmaktadır (Köklü, 2002, s. 87-88).

Saçak, dokuma kenarlarından taşan çözgü ipliklerini düğümleyerek veya bağlayarak elde edilmektedir. Dokuma türüne göre ipek, pamuk, yün gibi iplikler kullanılarak hazırlanmaktadır. Kumaş tezgâhtan çıktıktan sonra kalan çözgü ipi uçlarından örülerek, bağlanarak veya bükülerek

yapılmaktadır. Çalışma kapsamında, müzelerde yapılan araştırma ve incelemelerde, peşkir örneklerinde saçak ve püskül kenar temizleme teknikleri görülmüştür.

Görsel 9 Pamuklu dokuma peşkir

Kaynak: Atasoy vd., 2015, s. 124

Görsel 9'da 19. yy. 44,5x82 cm ebatlarında pamuklu dokuma peşkir, açık krem renkli keten kumaşın orta kısmına kırmızı enine yollu ince bordürler dokunmuştur. Kıvrımlı dalların üzeri gül ve yaprak motifleri ile işlenmiştir (Atasoy vd., 2015, s. 124).

Görsel 10 Pamuklu Dokuma Dolama Peşkir

Kaynak: Atasoy vd., 2015:122

Görsel 10'da 45x126 cm ebatlarında enine yollu olarak dokunmuş kalın keten kumaşın üzerine, renkli ipek iplikler ve tel kırma tekniği ile üç saksıdan çıkan çiçek motifleri işlenmiştir. Saksıların arasında stilize bir kökten çıkan servi ağaçları yer almaktadır (Atasoy vd., 2015, s. 122).

Görsel 11'de 118x43cm ebatlarında peşkir, meyve sepetleri içerisinde iri çilek ve kiraz motifleri dönüşümlü şekilde düzenlendiği görülmektedir. Peşkirin işleme kompozisyonunu yüksek ayaklı, kenarları dilimli, sepet konturları kılıptanla verev sarma tekniğinde belirginleştirilmiş ve iç kısımları pesent iğne ile işlenmiştir. Beyaz renkli kılıptan sarı renk ipe sarılarak yaldızlı görünüm yaratılmıştır. Peşkir işleminde, dikdörtgen çerçeve içerisinde minik çiçeklerden oluşan bordürde bulunmaktadır (Bilgi ve Zambak, 2012, s. 224).

Görsel 11 Osmanlı 18. yy. sonu peşkir, SHM 1664-İ.864

Kaynak: Bilgi ve Zambak, 2012, s. 224

Görsel 12’de 133x50 cm ebatlarında bej rengi keten dokuma peşkirin üzerinde yan yana sıralanan üç çiçek dalı motifi, çiçek dalları ile ince uzun yapraklarda balıksırtı tekniği, taç kısımlarında ise gölgeli pesent tekniği uygulaması ile işlenmiştir. İşlemede içi içe geçmiş görünüm, ok uçlarından oluşan ince bir su sınırlandırılmıştır (Bilgi ve Zambak, 2012, s. 236).

Görsel 12 Peşkir; Osmanlı, 18. yy. sonu 19. yy. başı SHM 14983 – İ. 1450

Kaynak: Bilgi ve Zambak, 2012, s. 236

Görsel 13’te 44x128 cm ebatlarında enine yollu olarak dokunan kalın keten kumaş üzerine, farklı renk ipek iplikler ile sim sarma tekniği kullanılarak gül, lale, küçük rozet çiçeklerinden oluşan iki çiçek demeti işlenmiştir (Atasoy vd., 2015, s. 123).

Görsel 13 Pamuklu dokuma dolama peşkir, 18.yy. sonu

Kaynak: Atasoy vd., 2015, s. 123

Sarı sim ile bitkisel motif işlenen 71x147 cm ebatlarında Görsel 14’te ki pamuklu dokuma hamam havlusu, iki kenarında hafif kıvrımlı bir dal üzerinde küpe çiçeği formu gözlenmektedir (Atasoy vd., 2015, s.109).

Görsel 14 19. yy. pamuklu dokuma hamam havlusu

Kaynak: Atasoy vd., 2015, s.109

Enine, yollu olarak dokunmuş kalın keten kumaş üzerinde renkli ipek iplikler ile tel kırma tekniği uygulanan Görsel 15’te 38x128 cm ebatlarında dolama peşkir, stilize desen işlemeleri görülmektedir (Atasoy vd., 2015, s. 123).

Görsel 15 19. yy. sonu pamuklu dokuma dolama peşkir

Kaynak: Atasoy vd., 2015, s.123

Görsel 16'da 183x82 cm ebatlarındaki peşkir dallarında goncaları ile birlikte işlenen kırmızı güller, mavi çan çiçekleri, havlu kenarlarında atlamalı düzende işlenmiştir. Her çiçek dal işlemesi, dört kenarından, yaldızlı iri yapraklar ile çevrelenmiştir. Yaprak saplarından küçük agraflarla birbirlerine bağlanmıştır. Kompozisyonun tekrar eden düzenlenmesinde, motifler arasında açılan boşluklarda ise farklı boyut ve açılarda işlenmiş çiçek dalları sıralanmıştır. Havlunun kenar süslemesi, dilim dilim uzanan daldan sarkan çiçek ve yapraklardan oluşmaktadır. Pesent tekniği ile çiçeklerde gölgelendirme, gözeme ise desen rengi ile aynı olup sadece iri çiçeklere uygulanmıştır. Havluda ara çekme ajur tekniğiyle ara saçak yapılmıştır (Bilgi ve Zambak, 2012, s. 282).

Görsel 16 18. yy sonu Osmanlı hamam havlusu SHM 9529 – İ.557

Kaynak: Bilgi ve Zambak, 2012, s. 282

Enine, yollu olarak dokunan Görsel 17'de 45x133 cm ebatlarında peşkir işleminin iki kenarına stilize çiçek motifleri işlenmiştir, siyah iplik renk ile yapılan saplar üzerinde çeşitli renklere sahip ipek iplikler kullanılmıştır (Atasoy vd., 2015, s.122).

Görsel 17 19. yy. pamuklu dokuma dolama peşkir

Kaynak: Atasoy vd., 2015, s. 122

Plaj Giysi Tasarımlarında Peşkir İşleme Desenleri; Baskı Tasarımı Koleksiyon Önerisi

Günümüzde geleneksel el sanatlardan esinlenerek, kültürel yapıyı tanıtmak, değerleri koruyarak güncel tutmak için birçok çalışma yapılmaktadır. Çalışmada kültürel miraslarımızın tasarımlara yansıtılarak, alışılmışın dışında motif ve desenlerden muaf, öz değer ve kültürümüzü ifade eden motiflerin kullanılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen kaynaklar kullanılmış, tasarımlara ilham olarak II. Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi ve Sadberk Hanım Müzesi'ndeki eserler alınmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda, işlemeli peşkirlere yönelik ürün tasarımları geliştirmek için hazırlanan plaj kapsül koleksiyon önerisi içerisinde; bir adet uzun kimono, bir adet bluz ve bir adet şort bulunmaktadır. Kimono, Sultan IV. Murad'a ait beyaz pamuktan havlu gömleğinin kalıp formundan esinlenilerek tasarlanmıştır. Koleksiyon için belirtilen giysi parçaların seçilme nedeni, peşkir kumaşının çabuk kuruma ve hafiflik gibi üstün özellikleri ile muazzam güzellikteki el işlemelerinin estetik değerlerinin birleştirilmesi sonucunda uyumlu ürünler oluşturmaktır.

Araştırma kapsamında elde edilen bilgilerin ışığında, kullanılacak 3 işleme motifi belirlenmiştir. Peşkir desenlerinin orijinal hali korunarak, motifler bilgisayarda vektörel programlarda çizilmiştir. Tasarlanan plaj giysi ürünlerinin ön ve arka yüzeylerine motifler uygulanmış ve aşağıda detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Uygulama çalışması-1

Görsel 18 Kimono, bluz ve şort plaj giysi tasarımı üzerinde peşkir işleme desen tasarımı

Görsel 15'te yer alan dolama peşkir deseni, Görsel 18'de ki kimononun ön kupuna boydan ve kol ağzına su yolu şeklinde yerleştirilmiştir. Bluz roba kısmında düz raport, şortta ise desen dağınık olarak desen yerleştirilmiştir.

Uygulama çalışması-2

Görsel 19 Kimono, bluz ve şort plaj giysi tasarımı üzerinde peşkir işleme desen tasarımı

Görsel 13'te yer alan pamuklu dokuma dolama peşkir işleme deseni Görsel 19'da kimono, bluz ve şort tasarımında kullanılmıştır. Kimono ve bluzda ön beden de ve kollarda desen ön plana çıkacak şekilde göğüs hattına yerleştirilmiştir. Bluzda ön beden göğüs hattına, şortun ön tasarımında peşkir işleme deseni boyuna yerleştirilmiştir.

Uygulama çalışması-3

Görsel 20 Kimono, bluz ve şort plaj giysi tasarımı üzerinde peşkir işleme desen tasarımı

Görsel 14'te ki pamuklu hamam havlusu deseni Görsel 20'de kimono ön bedende, kollarda kol altında ve etek ucunda desen şekilde yerleştirilmiştir. Bluzda ön bedende yaka çevresinde, şortun paçasına yerleştirilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

El sanatları toplum yaşamının gereği olarak insanoğlunun ihtiyaçlarını karşılayan üretim biçimleri olarak gelişmiştir. Kültürel bir olgu olan el sanatları, zaman içerisinde çevresel koşulların etkisiyle değişimler göstererek ait olduğu toplumun kişiliğini, duygularını ve kültürel özellikleri barındıran canlı belgeler halini almıştır.

Ortaya çıktığı toplumun yaşayışını, zevklerini ve sanat yaklaşımını yansıtır hale gelerek geleneksel sanatlar maddi kültür öğeleri olmuşlardır. Geçmiş ve köklerimiz ile bağlantıyı sağlayan değer ürünlerin, saklanması, korunması ve belgelenmesinin önemi büyüktür. Dünya kültür mirasına katkıda bulunan müzeler sadece eser örneklerini korumakla kalmaz kültürel çeşitlilikleri sunarak sanata büyük katkıda bulunurlar. Tarihi el sanatlarında çok önemli yeri bulunan, geleneksel el sanatımız olan Türk işlemesi kullanıldığı ürünleri zenginleştirmiş ve sanatsal değerini arttırmıştır. Bu çalışmada, geleneksel işleme tekniklerinin kullanıldığı, geçmişimizle bağlantı kurmamızı sağlayan tekstil dokuma ürünlerinden biri olan peşkir ve işlemeleri; desen, motif ve kompozisyon özellikleriyle sanatsal değeri incelenmiştir. Türk el sanatlarının sergilendiği müzelerde bulunan ve köklerimizi yansıtan hamam tekstilleri incelenmiştir. Peşkir ve hamam havlu eser süsleme teknikleri, desen, renk, işleme tekniği bakımından analiz edilmiştir.

Dünya kültürleri arasında tanınan, büyük ressamalara konu olan Türk Hamam kültürü ve bu kültürde kullanılan tekstiller, Türk el sanatının zengin dokusunu yansıtmaktadır. Hamamda örtünmek ya da kurulanmak amacıyla kullanılan hamam tekstilleri, teknik olarak hem ince hem de hafif olması gibi özelliklerinin yanında hızlı da kuruyabilmektedir. Bu nedenlerle sağlıklı ve konforlu bir kullanım sundukları için tercih edilmişlerdir. Çalışmada geleneksel sanat değeri yüksek olan peşkirlerin, sahip oldukları potansiyeli tekstil ve moda tasarım ürünlerine taşımak, yeniden üretilebilir hale getirmek ve günümüze uyarlamak amaçlanmıştır.

Hamam kültürü geçmişe nazaran günlük yaşamdaki canlılığını kaybetmiştir. Hafifliği, inceliği, dokusu ve zarif desenleri ile peşkirlerin kurulanma amaçlı insanların su ile temas ettiği plaj, sauna, havuz gibi alanlarda tasarım ürünleri olarak kullanımları önerilmektedir. Ayrıca bu çalışmada, güncel yaşama yönelik koşulları yorumlamak, müşteri isteklerine göre yeni moda trendlerini peşkir kumaş ve işlemeleri harmanlanarak, yeniden gün ışığına çıkartılması önerilmektedir.

Köklü bir geçmişin uzantısı olan peşkirlerin nitelikli işlemeleri ve estetik değerlerinin yanı sıra kültürümüzün yaşam biçimi de yeni tasarımlarla nesnelere yansıtılabilir. Fonksiyonel ve üstün özelliklere sahip dokumalar, zengin desen örnekleriyle tüketicilere geleneksel tekstilleri yenilikçi bakış açısıyla yansıtması açısından çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Geleneksel el sanatlarımızın devam etmesi ve moda tasarım ürünleri geliştirilmesinde, temel işlevleri korumak amacıyla yeni tasarımlarda sürekliliğinin sağlanmasında tasarımcı ve üreticilerin önemli bir yeri bulunmaktadır.

Yazar Katkı Oranları

Çalışmaya 1. Yazar: %50, 2. Yazar: %50, oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Türk hamam kültürü ve hamam tekstili örneği olarak peşkir desenlerinin plaj giyiminde kullanılması" başlıklı makalemizin herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur. Yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynaklar

- Atasoy, N., Yüzgüller, S., Tiryaki, A., & Çorum, B. (2015). *II. Bayezid Türk Hamam Kültürü Müzesi*. Acar Basım ve Cilt San.
- Barışta, H. Ö. (1984). *Türk İşleme Sanatı Tarihi*. Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Barışta, H. Ö. (1998). *Türk El Sanatları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Barışta, H. Ö. (1999). *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barışta, H. Ö. (1995, 25-26 Nisan), Selçuklu Dönemi İşlemeleri Üzerine, IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, Konya, S.Ü, Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Bilgi, H., & İdil, Z. (2013). *Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Osmanlı İşlemeleri El Emeği Göz Nuru*. Mas Matbaacılık.
- Koçu, R.E. (1996). *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü*. Sümerbank Kültür Yayınları.
- Korkusuz, S. (1992). *Nakış*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Köklü, H. (2002). *El işlemeleri*. Ya-Pa Yayınları.
- Önder, M. (1995). *Peşkir Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, F. (1994). *Türk Nakışları Öğretim Yaprakları*. Önder Matbaa.
- Uluumay, E., Şahin, M., Mert, H. İ., Eravşar, O., Alptekin, Ü., Şehitoğlu, E. & Tezcan, H. (2009). Eski hamam, eski tas. Haydaroğlu, M., Tekdemir, N. (Edt.), *Hamam kültürü üzerine: Osmanlı Hamam tekstilinin tarihçesi* içinde: (1st., pp.11-25, 113-125). Tofaş sanat Galerisi Yayınları-1, Yapı Kredi Yayınları. ISBN978-975-1700-7.
- Eyice, S. (1997). Hamam. [Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi]. Türkiye Diyanet Vakfı İSAM.
- Koçak, S. Ç. (2015). Osmanlı'dan Günümüze Havlu ve Günümüz Havlu Üretimi Üzerine Öneriler. [Sanatta Yeterlik Tezi, Haliç Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.